

Inoj, ¿inoj tlan kanke walaj nochanej tlakuitikiskayotl?, ¿kenke achiyok tlayakantok nopa masejkayotl ika siwamej wan ika konemej?

Tlen ni tikonitosej, mejkatsaj axkinextia, kipia miyak iasijkayo tlen kenijkatsa techmachtilsenakawaj ni titlakamej wan siwamej.

Tielis titlakatl kiijtosneki kej panotiwalaaj nopa se tlanawatijketl, “masewalli ankij tlanawatia”, kipia tlanawatilli inj tlen kichiwas wan kiijtotos, inj ankij tomintema ipan se chantli ika se tetik tekittl, owij wan malwilli kej tlen se siwatl kichiwa kalijtik; kiwikas miak chijkayotekipanolli, kiijtosneki, “nichipa san mochiichijtos motemachijtos ika siwamej”, kikualankakaki ijtolli tlen itstijkayotl, kualmachilijayotl wan iknelijkayotl.

Wajka kej tlan **eli se siwatl** kiijtosneki kej panotiwalaaj monamiktis, kinpias ikonewaj, nochi tonalli tekitis kalijtik, “kitekipanos tlen tlaya ika tlakatki”, nochipaya kintlamakas wan kinmokuitlawis itatawaj, iikniwaj, iwewej, ikonewaj wan iixwiwaj tlen namaj tonalli no tlalnamikilli tlen eli se tlakatl wan se siwatl miak mopatlatok, kej tikitaj miakij siwamej injuantij kiyekanaj se chantli wan kikixtijtiyawij ika miak techpowilli, kej moita, isenkispaj kej ipa kiyolmachiltiyaj ma tlaneltokakaj wan kinyekanakaj ika itstijkayotl wan tlaxtlawili tlen tlakatl, kej nopa tlakuitikiskayotl ma kiselli kej se tlamantli ika motekipanos.

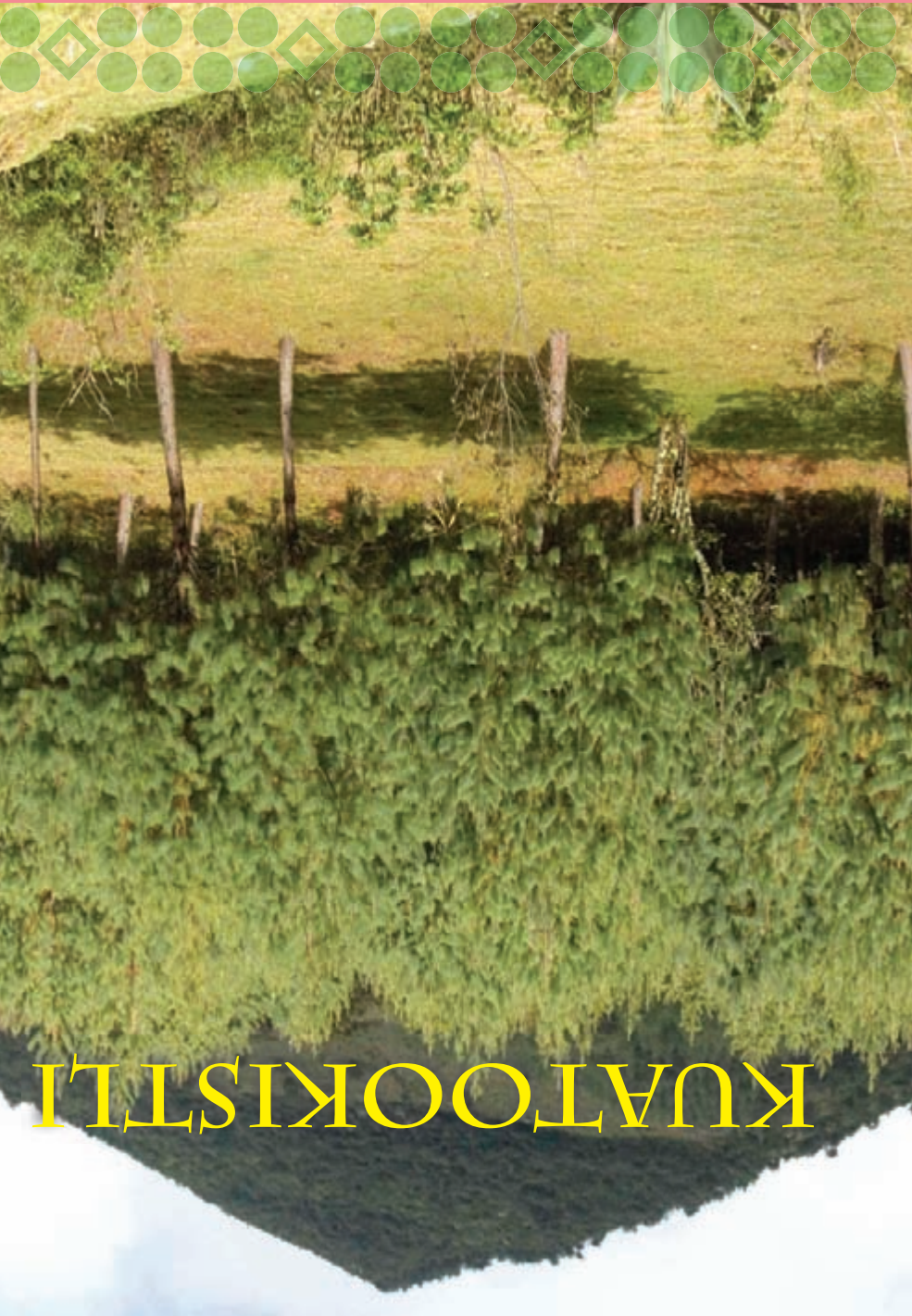
Nopa tlakamej injuantij kiyolmachiltiaj san tejtekipanotos, kiyekanas tlanawatilli mejkatsaj ika **tlakuitikiskayotl**.

Tlaj tijkuamachilis, tikitas kenijkatsa nochi tlen kinmachitiaj wan kinekij ma kichiwakaj nopa tlakamej **nelia tlawel tlakuitikiskayoj inok ika itlakayo, itlalnamikilis wan itstojkayotl, mejkatsaj ya ax kej ni kiita**. Ni kekwaj san mochiwaltia wan nesi kejni, kemantika, axmoinelia.

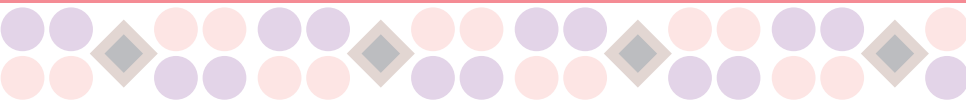
Ika nochi tlen achtowi tokonijtojkej, nelia moneki ma kotonni ni tlakuitikiskayotl ipan tochaj, ika tosiwajwaj waj ika towewejwaj, toochipilwaj wan tosiwapilwaj ijkinoj ika kuajkualtsij titstosej.

Chanej tlakuitikiskayotl

KUATOOKISTI

Tlajtolixtonketl: Aurelia Hernández Lara.
Fuente: www.virtualcenttre.org/es/dec/toolbox/tech/6realif.htm

Kemaj kitookaj kuayoloti xinachtli nopa se tekiof tlen axneipatioj ijkinoj achi yolik wan tlatsintiaj motlana, pampa moneki tlen kuajkuual wan tlasenkajtli xinachtli wan moneki kampa kentsij itstokej masewalmey wan tlapidimej.

Mla mochamantli kuatingi (mokechtsontekis o kechchachamakas) ni se tekiof tlen axpatioj san moneki mojitias kentsij ipan tlaya tlalli ijkinoj kuual mooketsas wan mokuadsenkawas.

Nopa tlapidalskattli no kinempolowa kuattitamiti welis kewan kikechpojpostekij, kikualiliaj ikechseika, o pampa tlaakualowaj xiwiwatsaj kampa nemij wan kemantika kuatsontekij pampa kichiwa sakamilli.

Kualli motekiwis sekinok tekiyotl, kejnopa monemilia kechchamantliishti, kej momokuitlawis kuattitamiti inok momakilis wan kixiwaltisej xinachtli, o kej momanawis tlalli ika se tonalpowailli ika ni tlapidimej tlen motlakualtiaj ika xiwiti.

Chanej tlakuitikiskayotl

Welis kena nochi tojwantij tikitstokej se tlakuitikiskayotl, ipan tochinanko o ipan kalpolli, o welis ipan se omej masewalmej, se chantli o ipan se sentilli, ika miak tlamantli, kej tlachtejkayotl, motewijkayotl pampa mokuijkuiliaj tlen ininaxka, kej se achi tlalli, motempanoj o moixkowiaj, kikualankakuepaj nopa tlen sentik itstokej ipan se kallli.

Welis kemantika techmelajtok ni kuesolli
ika ni tlakuitikiskayotl kej ni kemaj tlawelpan
techtsajtsiliq, techajwaj, techteemajmatiaj
o techtewiaj; o welis tojwantij titlakuitikisaj
kemaj se masewalli tlawelpan tijnotsa
o tikajwaj, tikixkowiaw, tijteemajmatiaj o
tijtewiaj.

¿Ta kenijkatsa tikitstok pano ni
tlakuitikiskayotl ipan mochinanko o ipan
kalpolli?

Tlakuitikiskayotl ipan nochi tlen
kineki kikutikisas axkayotl, nelijkayotl,
yajmaxtlakayotl wan itstijkayotl tlen se
masewalli o tlen kipasolowa masewal
panolistli.

Nojkia eli kemaj se akaja tijchiwaltia ma
chiwa se tlamantli tlen tojwantij tijnekij.

Kej tikitaj, mejkatsaj ipan miak tlamantli pano
ni onkaj sekinok tlamantli ni tlakuitikiskayotl
kej, mejkatsa axnelnesi, nojkia tlawelpan:

¡Ximoi! Ipan ni tlatipaktli eyij tlen nawij
siwamej kimasewaj miak tlamantli tlen
yolkuilakiskayotl ipan ininchaj, kemaj
kimaijyowiaj se tlakamej o ininwewej,
yaj, wan ipan Mexko, ipan se xiwitl miak
konemej kimpajtiaj ipan kalpajtiloyan
pampa kimasewaj nopa tlatewijkayotl tlen
inintatawaj o tlen se ininteixmatkaj.

Ni tlakuitikiskayotl kemantika axkejni moita, panpa siwamej wan tlakamej, kej konemej, namiktinij, o tetamej tlen ipan se chantli, kitlalia ni tlatewilli, tlawelpantotsalli wan ni temajmatijkayotl ni kejni “imelak” kej “moxitlawas” o “momachtis”.

Wajka, kemaj kalijtik tlawel motewiaj nochi
kinekis kisenkawasej ika tlatewilli tlen
kitlanawia tlakayotl, itstijkayotl, tlen se
masewalli ikualnemilis o tlen yeknemilli
tlen nochi itstokej ipan se chantli,
¡tlaj onkaj kuantli! Inoj itokaj **chanej
tlakuitikiskayotl**.

Inij tlakuitikiskayotl nelpaniwetsiltiyaj
wexkatlakamej Ininka siwamej ya inj
neltlayakantok wan, tlen kitokiliya ika
konemej, wewentsitsij wan ika masewalmej
tlen ax kimpalewia inintsontekoj o
tlakayoheyontok. Kemaj se siwatl tekualania
nopa tlakuitikiskayotl kichiwa kinelchiwa ika
ikochpilwaj waj isiwapilwaj.

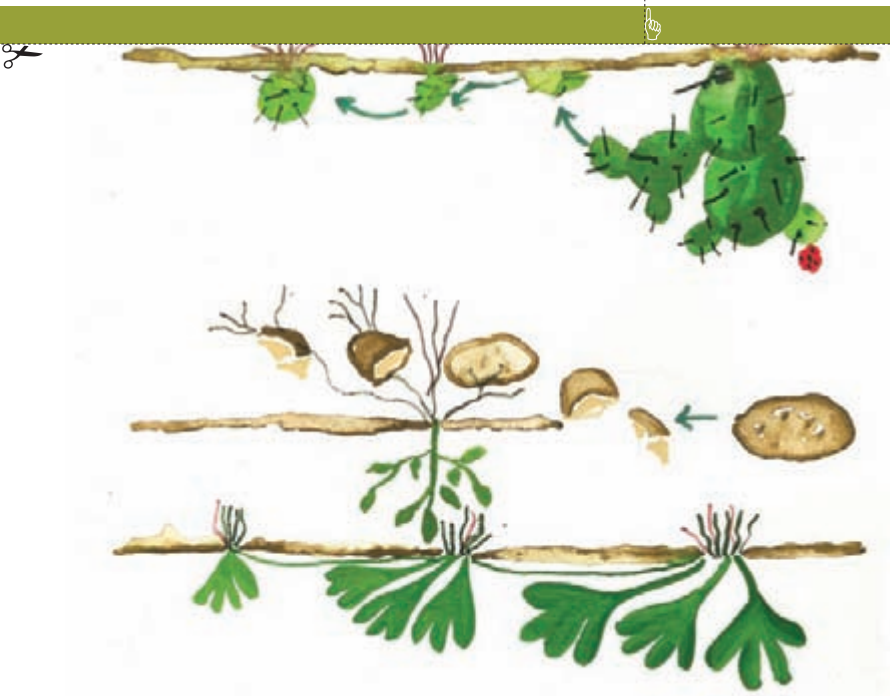
¿Kenijkatsaj monelijitas nopa chanej tlakuitikiskayotl?

**Nopa tlamantiniy kej mochijtiaj nopa
tlakuitikiskayotl ipan se kalli welis kejni:**

- Tlawelpan tsajtsilli, aqwalistli wan mitstenkawilisej mailt o tlatsakuiltilli. **Ni tlajtolkuitikiskayotl.**
- Pastlankayotl, mitsteemajmatisej ika iyokatlalistli o mistmakawasej, mistemajmatisej ika mokonewaj kinkokosejo sekinoj moteixmatkawaj tlen tlawel tikiniknelia, kemaj mitskokoliaj, kemaj ixtlantikaj mitsmakaj tlaxtlawili tlen ika tijkawas tlen tlawel motechmoneki, kemaj mitspinajtiaj kej eltok motlakayo wan kemaj axmitspatiitaj. **Nopa tsonkuitikiskayotl o itstijkayotl.**

- Tlen mochihtiwalaaj kej tikitaj axtlenoj ipatij kej tlakuatopewaj, wan tlaya, kej ni tlamantli techiktia, mokuropa ika se weyi tlayolkokolli: kemaj mistewisej mopanij, moixko o moxaktipaj, ipan mokamak, ipan motsontekoj; mitsmakilisej moijtipaj kemaj titlanemiltia, mitskaltsakuaj kualankapaj, kemaj mitsijilpiya ika tepostsijkolli o kemaj mitstlaxkalkixtiliaj. **Nopa tlakayokuitikiskayotl.**
- Teitskijkayotl wan kenekij techijkayoitskisej, kijtosneki, kemaj se akajya teajasi, tetlachilia, teajalachoxowa tlawalpan, ajachika teixtlachilia o tetlajtoltchijkayotiya, kejnopa kemaj tekamawiltiaj o kej tikijtowaj kemaj se akajya axitempan kiitskiyaj wan kichijkawiltiaj. **Nopa chijkayokuitikiskayotl.**
- Tlaj ta mitspanotok se tlakuitokiskayotl moneki timotlateilwiti ika chikankotlatilanketl tekiwjmej wan nojkiya kualli tias kampa tlatakajyotl tlanawatilli tlen masewalaxkayotl.

itamelaqayo e!li moyekanas
 kenijikatsaj mokuatilis wan
 momanawis t!ali ijkinoy kualli
 t!aelis wan onkas t!akualisiti!
 kemaj awakisitiq.
 Ni kuatookisiti! kualli mochitiq
 ika miaq t!amaniti! tekio!
 ika t!en nikan o wejka walaq
 xiwitiniq. Ni kuatojtookisiti!
 wan t!en kiiixwalityq yani achi
 mochiswa.
 Kemaj motooka t!amaniti!
 xiwitini! moneki mosenkawas
 ipan se xiwixwalityoni, kampa
 motekiwia miaq t!amanitiniq
 tekio!t ijkinu mokuatilis
 xiwitookisiti! wan wejkatqaj
 t!awel patioj.

Ni kuatini o xiwikuatini
 nelnela kinejnemilaj
 se kualli nemilisti ika
 noch yotini ten itstokej
 tlalipak kejnopa miak
 tlamanli tlatochini, temaka
 ekawilli wan kimoyawa
 ejekat, tlayolchikawa wan
 kinejneitekiwa chikawalistli
 ten kitilantiaj tlalitik,
 nojia kisenkajia achiyotl,
 ipan mochantiaj miak
 tlamanli totomej, tekymej,
 siliyolkamej wan xiwitini.
 Ni kuatookisli mosenkawa
 kampa ipan se tlalli kampa
 kuatsontekokej tlakamej
 o welis tlantiyajtok pampa
 ax inintlako, ni kuatokitli

